

שנים אדוקים בשטר חולקים לדמי - מהו לדמי?

איתא בי"מ דף ז ע"א בסוגיא דשנים אדוקים בשטר וכו' עיי"ש ומסקינן בגמ' שיחלוקו לכו"ע כאשר השטר מקויים, ואמרי' שם, וכן מוכח בדף כח ע"א, שיחלוקו הוי לדמי, וצריך להבין מה הפירוש לדמי ומה הפירושים האחרים שיכולים להיות ליחלוקו חוץ מהפירוש הפשוט.

וז"ל הגמ' "ויחלוקו דאמרן לדמי דאלת"ה שנים אוחזין בטלית ה"נ דפלגי הא אפסדוה, הא לא קשיא דחזיא לקטנים וכו' והא דתנן היו שנים רוכבים ע"ג בהמה וכו' יחלוקו ה"נ דפלגי לה הא אפסדוה וכו', אלא לדמי ה"נ לדמיי" עכ"ל. וכן בלשון הרי"ף "ויחלוקו דקאמרין לדמי ולא לשטרא וכו' כ"ל וכ"ה ברא"ש.

בדברים הללו אפשר להסביר כמה הסברים - דמי שטרא - א. השטר בעצמותו כלומר ערך של שטר (כולל זכויות הגביה). ב. מהו ערך הנייר שעליו כתוב אפי" בלא משמעות האותיות הכתובות. ג. הערך הנקוב בשטר.

לפי האפשרויות הנ"ל יש לדון מהו דין יחלוקו בבהמה טמאה ובטהורה, (והנה יש להעיר בזה שבבהמה טמאה אומרת הגמ' שא"א לחלוק אלא לדמי והנה מצינו בב"ב יג ע"א שאפשר לחלוק בהמה טמאה ע"י שעובדת לכל אחד חלק מהימים, ולפ"ז זו אפשרות נוספת של חלוקה בדמים). א"כ לכאוי בדברי הרי"ף מוכרח שהוי בערך שנמכר השטר בשוק משום שבבהמה לא שייך ערך נקוב ובשטר לא שייך ימי עבודה וכדומה ומה ששייך בשניהם זה הערך לפי הנמכר בשוק. ובזה תלוי כמה נמכר שטר כתוב או הנייר בלבד ונראה דמה יועיל הנייר לבד שהרי אם ימכור לא ימכור הנייר לבד ואף אחד לא יקנה נייר זה, ממילא הוי דווקא על ערך השווי הכולל של השטר הכתוב כמה נמכר הוא בשוק.

אך שמא אפשר ללמוד ברי"ף הסבר נוסף והוא: שהרי כתב דחולקים לדמי ולא לשטרא אז עד השתא למדנו שחולקים בערך השטר הנמכר בשוק ולא בשטר עצמו בגופו, אך לכאוי אפשר גם להבין לדמי כלומר הערך הנקוב בשטר ולא לשטרא כלומר בזה אפשר להסביר או לא לשטרא ממש או לא לשטרא לשווי השטר ויעויין בהגהות חו"י אות ה' שם שכת' - וז"ל "ע"י תוס' פי' לדמי - כמה שווה למכור ולא לשטרא ר"ל סך כל החוב". בדבריו אפשר להבין ב' דברים או שהרי"ף חולק על שי' התוס' ולכן שולח לעיין שם או שתוס' והרי"ף אינם חולקים ומציין לדברי התוס' בסתמא!

והנה מסתבר לומר שהביא את דברי התוס' לומר שאינם חולקים, ומתוך זה גם צריך להסביר מה מוכרים בשווי השטר, כלומר מה הקונה קונה, בזה שמעתי ממו"ר מרן ראש הישיבה זצ"ל דכבר הסביר הרב מפונוביז' זצ"ל יסוד מוסד שהשטר עצמו אינו אלא חספא בעלמא וכל כוחו הוא מתוך כוח הגביה שיש בו, ולפ"ז שמא אפשר להבין את דברי הרי"ף, שלדמי הוי ערך כוח הגביה, ולא לשטרא פי' לערך הנקוב. לפ"ז יש להבין שהרי כאשר הגמ' והרי"ף דוחים את "השטרא" דוחים אותנו מבהמה, ובבהמה מה שייך ערך נקוב שממנה דוחים להכא? וקשיא על דברי החו"י. אלא אם נאמר שלא בא להסביר את

הרי"ף אלא להביא דברי התוס', אף זה דוחק משום שציטט לשון הרי"ף ולא לשון התוס', שהרי תוס' אומר דברים בגי' הגמ' לדמי עי' תוס', ובגמ' לא גריס ולא לטר אלא ברי"ף והוא מסביר ולא לטר א"כ מסביר הוא ודאי את ש"י הרי"ף וצ"ב.

ובנמק"י כתב דה"ה לטלית שמעריכים כמה שווה וכו' א"כ תופס הוא בשי' הרי"ף דלדמי הוי לערך השטר, ולפי"ז צ"ב לכא' מאי נימ' האם השטר מקויים או לא שהרי שטר מקויים נימ' רק לענין גבית החוב הכתוב, אלא ר"ל דגם לענין מכירה שטר מקויים שווה יותר משטר שאינו מקויים (או להיפך) וממילא נימ' גם למכירה.

והנה, בר"מ פ"ד מלוה ולוה הי"ד פסק "שזה ישבע שאין לו בדמים פחות מחציין וישלם הלוה מחצה" במילה דמים אפשר לחקור את שני הצדדים האם הוי שווי השטר או הערך הנקוב, אך מלשון הרי"מ ודאי משמע ש"ל שמשלם חצי החוב ולא חצי השווי - ויעויין בה"ה דהביא דהר"מ, הרי"ף ובעל העיטור השמיטו את המשך הסוגיה דשנים אדוקים בטופס או בתורף ושמה נתעורר לכך משום שלר"מ לדמי הוי ערך נקוב ובכך יש נפ"מ לתורף או לטופס, וממילא חזינן שהר"מ והרי"ף ס"ל שיחלוקו לדמי פי' הדבר הוא בדמי החוב ולא בשווי השטר כמו שהסברנו לעיל ושם בהגמ"י אות ק' תמיה שכת' וז"ל "אבל מאלפסי כתב ויחלוקו דקאמר לדמי ניירא וצ"ע עכ"ל. וצ"ע ביותר על דברי ההגמ"י שהרי חזינן ברי"ף בפשטות דהוי ג"כ לערך הנקוב, לדמי החוב, ובדאי לא הוי לדמי ניירא, א"כ מה הקשה.

וכן פסק הר"מ פ"ט מטוען ונטען ה"י וז"ל "יכול חלוקה האמורה כאן בדמים ולא שיפסדו עצמו של כלי או של טלית או שימיתו הבהמה" עכ"ל. א"כ הכא משמע שחולקים את עלות החפץ כלומר שווי ולא את החפץ עצמו דהוי כנגד עצמו של חפץ וסתם דמים לא הוי עצמו של חפץ אלא כתמורה ולא כמו שמשמע מדבריו לעיל שבשטר לא הוי עלות השטר עצמו כלומר שווי ולא בדמים: (כלומר הערך הנקוב).

(באחרונים הקשו על ש"י הרי"מ והרי"ף שהשמיטו את סוגיות טופס ותורף ועי' בב"י והגד"ת ועוד, שתייצו דס"ל כ"י ולא כרשב"ג ממילא לא שייך כל דין היכן תופסים ויש עוד לתרץ). בטור סי' ס"ה חו"מ חילק בין תפס בטופס ובתורף אך בסוף לשונו אפשר להבין שמשלם חוב אך לא מוכרח, ובב"י בפרישה ס"ק י"ח הביא דברי ר' ירוחם ור' יונה דהוי שווי ולא ערך נקוב, וכן הטור סי' קל"ה חו"מ בדרישה ס"ק י' דמדמי שנים אדוקים בשטר לחלוקה דהתם ושם משמע שהוי לכלל ערך השטר כלומר השווי ולא הערך הנקוב. בשו"ע סי' ס"ה סע' ט"ו הביא ב' דעות "וישלם הלוה מחצה (שווי של חוב שבשטר וכו') וי"א כמובא בטור עיי"ש, וממילא צריך ביאור בשתי הדעות אכמ"ל. וצריכים אנו להבין את הסיבה שתשלים החצי הכא הוא בשווי השטר ולא בערך הנקוב? (שהרי הנידון זה החוב עצמו ולא הערך של השווי).

והנה תוס' אצלנו ד"ה ויחלוקו דאלת"ה אלא חולקים (ובזה עי' בחזו"א ב"ב סי' ז') חצי חוב גבי טלית מי חולקים ממש הא אפסדוה וכו' עיי"ש, כלומר תוס' ס"ל דגוף השטר כלומר החוב וגוף הטלית הוי חד. אלא ודאי אומר תוס' דהחלוקה היא בשווי.

ובזה צריך להבין מדוע לא נאמר שכאשר יש את האפשרות לחלוק בלא להפסיד לגמרי אז חולקים כמו שמשמע בפשטות בחוב כלומר החלוקה בעצם החוב שהוא גוף השטר וכאן לא מפסידים, משא"כ בטלית שבאמת א"א לחלוק בגוף הטלית אז ישנו פיתרון אחר של שווי.

אך ע"ז אפשר לתרץ שלא פלוג בחלוקה ומכיון דלא יכול להיות בטלית אז ה"ה בשטר, אך עדיין אפשר להקשות שנקביל גוף טלית לגוף שטר עצמו ולא לחוב, (למרות מה שכת' לעיל שזהו השטר) ונראה דגם זה אי אפשר לומר משום שגם אם נאמר שלשטר עצמו יש חשיבות וישנה משמעות אזי כאשר יחתכוהו יפסד לגמרי שהרי שטר קרוע אינו כלום וזהו ודאי לא שייך שנעשה בזה, וממילא כאשר אין

אפשרות לחלוקה הוי רק אפשריות מציאותית, אך גם בזה יש להבין שהרי ראינו בסוגיא של תופס ותורף שאפשר אם לכל אחד יש רק חלק, ישנה משמעות לכל חלק הנפרד, אך נראה דהתם איירי שיש שטר שלם אך בלי עדות או בלי זמן וכדו'. וממילא מובנת הקבלת התוס' וסברתו.

סברא זו של לא פלוג רבנן לכאוי לא אומרים תמיד שהרי הכא עסקינן באיסור גזל הוצאת ממון שלא כדן מצד א', אבל תוס' פסק דאזלינן בתר השווי כדי להשוות את כל המקרים

הסמ"ע בסי' ס"ה ס"ק מ"ט וכ"ה בעוד פוסקים וכן הבאנו לעיל דברי הר"י בשם ר' יונה סברא נוספת שצריך להבינה. והיא "דיש שטר דאין יכול להוציא בו מיד הלוח כל סך בנכתב בשטר מכוח עניונו או אלימותו" עכ"ל - אי"כ ס"ל שמכיון שישנם מצבים שא"א לגבות כמו הכתוב בשטר אז מורידים את התשלום לשווי. ולכאורה סברא זו צריכה בירור גדול שהרי מדוע את השווי כן יוכל לגבות בצורה מלאה הרי העניות והאלימות קיימות גם בזה

והנראה להסביר סברתו בצורה שונה דר"ל דלא הוי מקרה זה, ואלימות או עניות חד, אלא משם רק למדים את היסוד שכאשר ישנו מצב של ריעותא בגביה כלומר יש קושי לגבות הכל, אז מורידים את המחיר אך עדיין צריך לקבוע גבול, בעניות הוי מה שיש לו, באלימות זה מה שקובע הגברא האלמא, והכא זה השוני, ובמקרה של אלימות מקבל עכשיו ולא מקבל עוד כלומר גם אם יביא ראייה שחייב לו, לא יקבל יותר משא"כ הכא ששניהם תפוסים אבל ברגע שיביא עוד ראייה יקבל את שאר החוב. ולפי"ז אולי אפשר להסביר גם את סברת התוס' שאם נחלק לפי הערך הנקוב אז ה"ה בטלית נחלק בגוף הטלית וזה אינו משום ההפסד ר"ל שבטלית ברגע שיחתכו בגוף הטלית לא יהיה שווה כמו שהיה קודם שהרי שתי חתיכות של הבד אינם דומות לחתיכה אחת גדולה שמשמשת לדברים שונים, משא"כ בחוב, כל חלק של החוב, כל כמות כסף חדשה יכולה להצטרף לקודמת.

[ועי' גם בנתי"מ ס"ק כ"ד שהביא דא"א דיחלוקו בערך הנקוב, דחלוקה בערך הנקוב הרי היא בעצם חלוקה בכוח הגביה, והרי אם יכול להוציא רק חלק מהשטר אז כוח הגביה של המלוה קטן מכוח הגביה של הלוח וממילא אין חלוקה שווה, וא"א לחלוק בערך הנקוב, משא"כ אם נחלק בשווי שהרי אז הוי שווה לגמרי].

אך עדיין נראה לכאוי שי' הר"מ והר"ף ברורה יותר משום שהרי המחזיקים הכא דנים רק על תשלום החוב והלוח טוען פרעתיך אבל מה שייך לדון עכשיו על שווי השטר! (שהרי שטר שטוענים שניפרע כבר אף אחד לא יקנה ואין לו שווי).

אולם קשיא על שי' זו שהרי בגמ' חזינן דשמין את השטר כמה שווה וזה דווקא אי אזלינן בתר שווי ולא בתר ערך נקוב שהרי הערך הנקוב כתוב בשטר גופו ומנפ"מ לשומה. והנה בספר לבוש מרדכי עמ"ס ב"מ סי' י' ד"ה ואע"פ כתב לתרץ שהרי הגמ' דילן איירי במודה בשטר שכתבו אי"צ לקיימו ומיירי שהשטר לא מקויים ממילא הלוח נאמן בראיה שפרע ונפל ממנו במיגו שיכל לטעון מזויף (עי' בזה בש"מ בשם הרא"ש) ולכן לגבי החוב עצמו היינו פוטרים אותו שהרי יש לו מיגו אי"כ דנים על השווי, אבל לשי' הר"מ שפסק פי"ד מלוה ולוה פי"ד דמודה בשטר שכתבו צריך לקיימו, מיירי רק היכא שהשטר מקויים ממילא אי"ש שהרי מיגו אין כאן שהרי השטר מקויים, וממילא עסקינן בחוב עצמו וכל אחד מהם מוחזק על חלק מהשטר ולכן משלם חצי (אך נראה דר"ל בהיפך שמודה בשטר שכתבו אי"צ לקיימו אז הוי מקויים כביכול אבל אם נפסק שמודה בשטר שכתבו צריך לקיימו אז עדיין לא מקויים ויש מיגו וצב"ג).

וממילא מתורצת בזה קושיא נוספת דלכאורה קשיא בדברי הר"מ שפסק בהלכות מלוה ולוה שם הוי דינא דיחלוקו לדמי, ואילו בהלכות טוען ונטען לאו דוקא אלא כמו השאר שהוי שווי? אלא פשוט הדבר דכאשר עסקינן בשווי אז חולק בשווי, אך בשטר שעסקינן בחוב משום שממילא אין לו מיגו אז פוסק דמשלם חצי החוב. אך גם בזה צריך לברר שהרי גם למ"ד שאין מיגו לא חייבים ללכת אחר החוב אלא אפשר לדון לפי השווי וא"כ למה שלא נפסוק דין אחד לכולם שטר וטלית וכו', כלומר מה העדיפות של ערך נקוב על פני שווי כשאפשר לפי שניהם? אלא ודאי לא קשיא שגם מ"ד שסובר דאזלינן בתר השווי, מודה שאם אפשר ללכת בתר החוב כלומר הערך הנקוב עדיף שהרי זוהי מהות הויכוח בין המלוה והלוה, וכן ממילא כאשר דן על הערך הנקוב כולל בתוכה גם את המחיר של השווי שהרי השווי תמיד פחות מהערך הנקוב משום שישנו סיכוי שלא יוכל לגבות, אך מאידך אפשר לטעון שיש את הסברא של לא פלוג אז באמת לא אזלינן בתר הדין הרגיל (כביכול) ופוסקים שאזלינן בתר השווי.

ומצינו הסבר נוסף מדוע נלך בתר השווי ולא בתר החוב עצמו - הערך הנקוב. והביא הש"מ בשם תלמיד הר"ף וכ"ה בתוספות ר' פרץ על הגמ' שאזלינן לדמי וז"ל 'ויחלוקו נמי דקאמר לדמי ולא דפסקי לשטרא וא"ת מ"ק הא מעיקרא ידע לה שפיר דלישנא דיחלוקו ר"ל לדמי וי"ל דהכי קאמר, ויחלוקו נמי לדמי ולא דפליג ליה שטרא (ה"ג) כלו', גם לדמי אין חולקים בשווה שיפרע לזה חצי החוב, דחציו של מלוה גרוע טפי למכור מחציו של לוח משום דמחסר גוביינא, ולכן יטול המלוה פחות מחציו של שטר לא דעביד הכי אלא יהיב היאך דביני וביני עכ"ל, והנה הדברים פשוטים ואין הרבה צורך להסבירם ור"ל שאם נחלוק החוב אז המלוה יקבל פחות משום שקשה למכור חלק (נתייה"מ ס"ק כ"ד).

ובזה קשיא לכאוי על שי' הר"מ שאמר שיחלוקו לדמי החוב ולכאוי נפקא לן דלא תיהוי חלוקה צודקת?

והנה ע"ז יש לתרץ מב' כיוונים או הסבר בר"מ או בר"פ כלומר גם שיש הפסד זה אינו גורם לשינוי שי החלוקה.

והנה מצינו בשו"ע חו"מ סי' קל"ח סעי' ד' פסק המחבר "בדבר שנפסד חולקים בדמים" ועיי"ש בבה"ט ס"ק י' שהביא שכת' בכנה"ג בשם התרומת הדשן סי' של"ז דדוקא אם ההפסד לאחר החלוקה הוא יותר מחומש, ושם בנתייה"מ ס"ק י"א שכתבו דאם ההפסד הנו פחות מחומש הוה מח' הפוסקים וכן פסק הרמ"א בחו"מ סי' קע"א סעי' ה' שאם רוצים לחלק בית דיש בו דין חלוקה והבית היה נפסד ונגרש אין יכול לכוף חבירו כל שנראה לבי"ד ההפסד יותר מחומש, ועיי"ש בפתחי תשובה שהביא דבשו"ת חת"ס חו"מ סי' י"ב פיקפק בדברי התה"ד, אך מ"מ חזינן דכאשר ההפסד פחות מסכום מסויים אז חולקים ואפי' שלא בדמים, והנה בשטר חלוקה שלא בדמים הוי חלוקה בגוף השטר, ושטר שנחלק בגופו לא הוה שווה כלום, אז חולקים בדמים וכאשר זה בדמים אפשר שיהי הפסד וכ"ז שאינו יותר מחומש נמשך לחלוק בדמים. א"כ חזינן שהפסד עד כדי חומש אינו גורם שינוי בחלוקה, וממילא אפשר לתרץ את הר"מ שפסק שחולקים בדמים אך בשטר חולקים בחוב עצמו, שהרי בר"מ אם תהיה חלוקה בגוף אז יהי הפסד לגמרי ובערך הנקוב אין הפסד אך חלוקה בשטר גופו אמנם לא חולקים בערך נקוב א"כ למרות שיש הפסד כ"ז שאינו יותר מחומש אז חולקים בערך נקוב וא"ש.

ועיי"ל דהתוס' וסיעתו ס"ל דהחלוקה נובעת מזה שהם מוחזקים או מחזיקים בשטר אז חולקים, כמו שכת' תוד"ה ויחלוקו (ב"מ ב, ע"א) ולק' יש תפיסה על גוף השטר וממילא החלוקה הוא על גוף השטר, כלומר על השווי. משא"כ לר"מ והרי"ף שהחלוקה נובעת מכוח מה שהם טוענים כמו דחזינן דאפי' יושבים בצד ערימה יחלוקו לשי' הר"מ למרות שאין תפוסה (חצר אולי קונה אך אינה תופסת) אז

ממילא הדין הוא על החוב גופו ואין להפסדים שום משמעות, משום שכל אחד טוען על גוף השטר ומקבל חצי שטר.

אך תירוץ זה קשה משום שלפי מש"כ לעיל בשם הרב מפונוביז' זצ"ל דשטר כוחו הגביה הטמון בו, אזי כאשר כ"א טוען על השטר בעצם טוען על כוח הגביה שבו, ושווי כוח הגביה מתבטא באפשרות למוכרו ומילא יש נ"מ להפסד וקשיא. אך אפשר לתרץ כן את שי' הר"מ מקושיא זו שנובעת מדברי ר"פ. דתירץ המרחשת סי' ל"ו ענף ד' את הקושיא מדוע השמיטו הר"מ והר"ף את המשך הסוגיא לגבי תפיסה בטופס ובתורף, ותירץ והסביר שקי"ל אותיות נקנות במסירה ובכתיבה וכמו שהסביר תוס' גבי טלית אף דאם אחד היה מגביה היה החצי השני כמונח ע"ג קרקע ולא קונה, אבל כאשר שניהם מגביהים קונה, אבל מוחזקת יש כאן. ה"ה בשטר הכא למרות שכי' אינו קונה את השטר משום שיש לו רק מסירה כלומר תפיסה אבל כתיבה אין לו, אז אם כ"א היה תופס בניפרד היה מקבל את הכסף, לא משום שקנה את השטר אלא משום שחזקה כל מה שתחת ידו אדם שלו וממילא נ"מ לכסף א"כ כאשר שניהם מגביהים יחד אז קנין אין לאף אחד אבל מוחזקות יש לשניהם ואז ממילא אין נ"מ במה שמחזיקים ע"מ שיחלוקו, שהרי התפיסה היא על השטר ולא על חוב שהרי גבי החוב אין שום קניין, ולכן לא חילקו אלא פסקו בסתמא ומה שר"י ורשב"ג דנים בסוגייתנו שהרי הם ס"ל שאותיות נקנות במסירה בלבד, וממילא א"ש.

לפיז אפשר לתרץ גם גבי ההפסד שהרי ההפסד תליא גבי האם יכול למכור את החצי שבידו או לא, ומסברא נראה שאם אין לו קניין אלא רק מוחזקות לגבי חצי אז לכל היותר יקבל את הממון אם לא יכול למוכרו, א"כ המדד של המכירה לשי' הר"מ אינו מהווה גורם לשיקול החלוקה וממילא לא אכפת לן שיהיה הפסד או לא. ותוס' יסבור שלמעשה מפסיד אז יש נ"מ ודאי אם אפשר לחלוק בלא הפסד. אך קשיא על שי' התוס' שהרי בכ"מ חזינן שחולקים משמעו בגוף החפץ ולא בדמיו, כמו שמצינו בב"ב (יא, ע"א) איך חולקים את החצר? ואת"ל דשם אפשר בלא הפסד משא"כ הכא זה נכון אך חזינן דפליג רבנן דהיכא דאפשר חולקים אחרת משווי, וא"כ מדוע לא נחלוק כבר בערך נקוב הרי לפיז לא בעינן שומא? בזה תוס' יסבור את סברת הר"פ שאז יהיה הפסד למלוה וא"א לחלוק כד.

לעילוי נשמתה הזכה והטהורה

של האשה הצדקת, אמת בפיה דוברת

גמילות חסדים גמלה, פת מפיה חיסרה

סבתי מרת